

УДК 338.48-6:719

DOI: 10.31866/2616-7603.2.2018.154411

Олександр Зараховський,
кандидат культурології,
Київський національний університет
культури і мистецтва,
Київ, Україна
zarakhovskiy@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4263-7870>

КОНЦЕПЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНОГО РЕСУРСУ

Стаття присвячена аналізу концептуальних поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених на використання нерухомих об'єктів культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу. Метою роботи є наукове осмислення цінності нерухомих об'єктів культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу. З'ясовано, що цінність нерухомих об'єктів культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу розглядається науковцями здебільшого в двох аспектах: патріотичного виховання громадян та економічного збагачення. Наголошено, що культурна спадщина, залучена в туристичну діяльність, відіграє важливу роль у вихованні та збереженні національно-культурної ідентичності людини, а також є потужним інструментом економічного розвитку туристичних дестинацій. Проведені дослідження поглиблюють теоретико-методологічні засади залучення нерухомих об'єктів культурної спадщини в туристичну діяльність в на сучасному етапі сталого розвитку туризму.

Ключові слова: концепції використання нерухомих об'єктів культурної спадщини, туристична діяльність, туристичний та екскурсійний ресурс, патріотичне виховання, збереження національно-культурної ідентичності.

Вступ. Доцільність використання об'єктів культурної спадщини у туристично-екскурсійних цілях протягом багатьох років ставилась під сумнів, і іноді навіть розглядалася як загроза їхньому існуванню. Як результат, використання історико-культурної спадщини прийдешніми поколіннями зводилось до її музеєфікації, консервації та виключення з активної туристичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. З розвитком міжнародного туризму та його впливом на економіку країн, використання пам'яток історії та культури в туристичній діяльності в останнє десятиліття починає розглядатися дослідниками не як загроза, а як ефективний спосіб їх збереження та популяризації. Окремі теоретико-методологічні положення використання нерухомих об'єктів культурної спадщини у туристичній діяльності висвітлено у наукових працях Н. Недовича, Л. Беляєва, В. Горбика, С. Поповича, Т. Катаргіної, В. Корнієнка та інших. Географічний аспект проблеми представлений у роботах О. Бейдика та Н. Фоменка.

Невирішені проблеми. На сьогоднішній день бракує наукових досліджень, що присвячені аналізу та систематизації концептуальних поглядів та наукових ідей вітчизняних та іноземних авторів щодо використання об'єктів культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу. Необхідність зазначених досліджень дозволить поглибити теоретико-методологічних засади залучення нерухомих об'єктів культурної спадщини в туристичну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні погляди на використання нерухомих об'єктів культурної спадщини у туристично-екскурсійній діяльності почали формуватися після переосмислення ролі цих об'єктів у житті суспільства. Передумовою методологічного осмислення культурної спадщини у вітчизняній науці була турбота про охорону пам'ятників та інших артефактів минулих епох, тому досить часто термін «культурна спадщина» ототожнювався з терміном «пам'ятник». На практиці це призводило до домінування аспекту охорони спадщини та її фактичного виключення з господарської діяльності. На сьогоднішній день вітчизняними культурологами та музеєзнавцями пам'ятник часто розглядається як синонім об'єкта культурної спадщини. Охорона та збереження культурної спадщини є необхідними, але далеко не єдиними передумовами для її активного використання в житті суспільства. Вирішення завдань використання культурної спадщини в туристичній діяльності вимагає більш широкого погляду на поняття «об'єкт культурної спадщини».

Як відмічає Т. Миронова (2000, с. 77), «поняття «пам'ятник», в першу чергу, орієнтується на збереження пам'яті, спогадів; він виключений з активної господарської діяльності; спадщина ж – це те, що передали нам предки, але передали не лише для збереження, але й для інтерпретації та примноження». А. Лисицький (2004, с. 17) в цьому контексті зазначає, що «на відміну від пам'ятника, який є категорією точковою і нединамічною, об'єкт культурної спадщини є частиною цілісної системи спадщини, що розвивається».

В цьому і полягає принципова відмінність між поняттями «пам'ятник» і «об'єкт культурної спадщини». Пам'ятник є нединамічною та дискретною одиницею, що орієнтується на збереження пам'яті, фіксації певних фактів історії та існує поза межами активних соціально-економічних процесів, що протікають у суспільстві. Об'єкт культурної спадщини є частиною цілісної динамічної системи, що розвивається, та існує не лише для збереження, але й для інтерпретації та використання. Тому, культурна спадщина не є простою фіксацією фактів історії, «гербарієм минулого»; це – «жива рослина», яка дає плоди, допомагає вирішувати актуальні проблеми сучасності.

Використання культурної спадщини в господарській діяльності, її перетворення в елемент життєвого середовища є необхідною умовою збереження цієї спадщини. Культуролог Н. Романова (2007, с. 25) відмічає, що «спадщина, що не включена в життя людини, залишається за межами життєвого середовища та неминує перетворюється

в матеріальний артефакт. На жаль, необхідність захищати спадщину і інтегрувати її в сучасні умови не піддається сумніву, але фактично і не вважається необхідною, а на ділі ігнорується». Також справедливою є думка дослідниці про те, що інтеграція нерухомих об'єктів культурної спадщини як у життя окремої людини, так і у життя будь-якої соціальної групи «...переживається, рефлексує, відбувається ... емоційна ідентифікація (людини) з середовищними об'єктами, вони стають значимими, цінними, «своїми». Ступінь залучення окремих середовищних об'єктів (як об'єктів спадщини, так і їх різновидів) в повсякденне життя людини різна: одні з них є об'єктами активного середовищного сприйняття, інші – знаходяться на його периферії» (Романова, 2007, с. 26).

Поштовхом для переосмислення ролі нерухомих об'єктів культурної спадщини в житті суспільства в Україні стали ратифікація СРСР в 1988 році Конвенції ЮНЕСКО (1972 р.), що утвердила використання самого поняття «спадщина», а також політичні зміни, пов'язані з перебудовою та реформуванням, що спричинили перегляд державної культурної політики, в тому числі і по відношенню до культурної спадщини.

Неправильне розуміння сутності об'єкту культурної спадщини, його ототожнення з пам'ятником, породжує ще одну проблему в практиці музеєфікації та використання культурної спадщини. Це проблема відірваності пам'ятки від її соціального, природного та історичного середовища.

Як відмічає Т. Миронова (2000, с. 74), «... підходи до процесу збереження культурної та природної спадщини залежать, в першу чергу, від того, що вкладається в дане поняття в той чи інший історичний період. У зв'язку з цим, першочерговий інтерес до нерухомих пам'ятників проявився у вигляді так званого «суму за минулим», що був викликаний втратою старої субстанції, прагненням зберегти традиції, або ж інтересу до незвичного, рідкісного. Аж до недавнього часу, видатне культурне досягнення даного суспільства визначалося, як «пам'ятник». Отже, смисловою основою подібного концептуального підходу до вивчення культурної спадщини було «збереження пам'яті», яка об'єктивувалася в предметах, створених раніше, і чим старшим був предмет, тим більшої цінності він набував в очах нащадків, які його відкрили. Однак, подібне ставлення до фактів культури призводило до того, що «об'єкт» виривався зі свого середовища, задуманого для нього раніш, з часу, відображенням якого він був. Втрачаючи просторово-часовий зв'язок з навколишнім світом, «пам'ятник» перетворюється в «форму без вмісту». Викривлення сутності, вкладеної в той чи інший предмет, одностороння оцінка його ролі і місця у соціальному житті призводили в багатьох випадках до суспільного забуття «пам'ятника», а іноді й до загибелі».

Таке відношення до об'єктів культурної спадщини призводить до зосередженості методології реставрації і консервації на одиничному об'єкті. Контекст, та культурна атмосфера, яка оточувала об'єкт в процесі його виникнення, не потрапляє в поле зору реставратора, а згодом – туриста (екскурсанта). Вона залишається предметом дослідження

істориків та культурологів, та не підлягає консервації та реставрації. Консервація та реставрація одиничного об'єкту, вирваного з середовища, яке його породило, неминуче викривляє його сенс, семіотичний зміст і емоційне сприйняття. З огляду на те, що предмет культури не може існувати без середовищного оточення, перенесення такого об'єкту (навіть в цілком збереженому «історичному вигляді») в нове середовище глибоко і кардинально змінює його сприйняття. Тобто, музеєфікація та використання нерухомого об'єкту культурної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності окремо від його середовища, призводить до втрати великої частини інформативності, а іноді і до викривлення його сутності. Натомість, через збереження об'єкта культурної спадщини не тільки як витвору мистецтва, але й як свідка історії, проявляється єдність взаємодій всіх галузей науки і техніки, що сприяють всеосяжному вивченню та збереженню культурної спадщини. Дана ідея закріплена у Венеціанській Міжнародній хартії з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць, де в пункті третьому (мета програми) зазначається: «Охорона й реставрація нерухомих історичних пам'яток спрямована на збереження їх не лише як творів мистецтва, а й як свідків історії» «Міжнародна хартія з охорони й реставрації», (1992).

Важливим завданням в контексті даного дослідження є наукове осмислення *цінності* культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу. Велика кількість вчених у свої визначеннях культурної спадщини використовують поняття «цінність», як один з найважливіших її критеріїв. Не всі культурні цінності переходять в розряд культурної спадщини але будь-яка культурна спадщина складається з культурних цінностей (Каткова, 2008, с. 23). Культура – складне, багатогранне і багатозначне поняття. Але беззаперечним є той факт, що в його основі лежить культурна спадщина, яка, по суті, є ціннісним ядром культури (Романова, 2007, с. 15). Спадщина – система матеріальних і інтелектуально-духовних цінностей, створених і збережених попередніми поколіннями, що представляють виключну важливість для збереження культурного і природного генофонду Землі для її подальшого розвитку (Веденин, 1997, с. 4). Ключовим поняттям наведених визначень є термін «цінність».

Під культурними цінностями розуміється сукупність досягнень в сфері культури, що характеризується їх високою роллю в житті суспільства і окремої людини. Культурні цінності є одним з домінуючих продуктів духовної культури, що впливає практично на всі сфери життя особистості і суспільства. Культурна цінність передбачає не просте освоєння культурної спадщини, різного типу норм і правил, а усвідомлений особистісний, індивідуальний вибір, що дозволяє людині і всьому суспільству виробити систему позитивних орієнтирів і зразків, які сприяють поступальному розвитку даної цивілізації.

Пам'ятки історії та культури можуть володіти двома типами цінностей: художньою та історичною. Цінності є одним із критеріїв виявлення унікальних об'єктів і надання їм статусу культурної спадщини, а також «поле» для виявлення невідповідностей між існуючим (фактичним) та ідеальним (максимально відповідним початковому) станами об'єктів (Самсошко, 2009, с. 8).

Історична цінність є більш детально опрацьованою та всеосяжною категорією. Е. Ригль називає «історичними» всі об'єкти, які були створені тільки раз і ніколи більше. Тобто, в цю групу включено все, що було коли-небудь створено і ніколи не повториться знову; все, що формує незамінний і нерозривний зв'язок в ланцюгу розвитку (Riegl, 1996, с. 70).

Цінність культурної спадщини пізнається через її критичне освоєння. Процес критичного освоєння культурних цінностей детально розглянув радянський вчений Е. Баллер (1969) та оцінював його як першочерговий та надзвичайно важливий етап у формуванні і використанні культурної спадщини. Вчений зазначає, що «... духовна культура, будучи детермінована виробництвом і відтворенням дійсного життя, завжди залежить у своєму розвитку як від раніш виниклих відносин духовного виробництва, так і від вже наявних результатів попередньої духовної діяльності, які існують у вигляді певної суми культурних цінностей. Всі форми відносин духовного виробництва володіють відносною самостійністю. Це означає, зокрема, що залишки старої структури духовних зв'язків і окремі компоненти культури у вигляді тих чи інших культурних цінностей, породжені у свій час певними історичними умовами, можуть надовго відставати від зміненого економічного базису» (Баллер, 1969, с. 62). Також, «об'єм і характер знань кожної історичної епохи можна умовно розділити на три нерівні частини: а) абсолютно достовірні; б) відносно достовірні; в) абсолютно недостовірні» (Баллер, 1969, с. 48-49). Саме критичне освоєння допомагає виявити та позбавитися недостовірних знань, та елементів культури, що відстають від потреб розвитку сучасного суспільства. Культурна спадщина нерідко ідеалізується, користується авторитетом і оточена майже сакральним ореолом. Її позитивні сторони перебільшуються, а негативні зменшуються (Белокрис, 2010, с. 30).

В контексті дослідження важливими є концептуальні погляди на цінність нерухомих об'єктів культурної спадщини як засобу патріотичного виховання та економічного розвитку через використання як туристично-екскурсійного ресурсу.

Патріотично-виховна цінність нерухомих об'єктів культурної спадщини, як туристично-екскурсійного ресурсу. Досвід людства показує, що найбільша цінність культурної спадщини полягає в тому, що вона відіграє найважливішу роль у збереженні та відтворенні національної ідентичності поколінь та їхньої стійкості перед несприятливими та небезпечними зовнішніми або внутрішніми факторами. Як зазначають дослідники, «культурна спадщина стає потужним фактором консолідації (згуртування) нації, об'єднанню людей, особливо в період криз та соціальних деформацій» (Белокрис, 2010, с. 30). Культурна спадщина нації акумулює і передає з покоління в покоління найкращі зразки матеріальної і духовної культури, формуючи у свідомості людини ціннісне ставлення до свого народу, держави. Цим самим спадщина згуртовує націю, робить її життєздатною. Саме в цьому полягає патріотично-виховна цінність культурної спадщини.

Залучення нерухомих об'єктів культурної спадщини, пов'язаних з героїчним минулим, до туристично-екскурсійних маршрутів є необхідним і фундаментальним чинником розвитку патріотичності серед населення. Саме культурна спадщина як туристично-екскурсійний ресурс може стати ефективним інструментом національно-патріотичного виховання, результатом якого буде формування у молодого покоління національної самосвідомості та культурної ідентичності, набуття ним національно-патріотичних цінностей, прагнення до національного ідеалу, зміцнення національної самобутності та розвитку патріотизму у суспільстві. «Концепція Національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (від 16 червня 2015 року) визначає залучення нерухомих об'єктів культурної спадщини в туристичні процеси як важливий чинник охорони, збереження та популяризації цих об'єктів серед молоді, як носіїв національної пам'яті та культури, а також їхнього перетворення у потужний засіб національно-патріотичного виховання (Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, 2015).

Крім патріотично-виховної цінності, культурна спадщина має цінність як *інструмент економічного збагачення*. Концептуальні погляди на культурну спадщину західних вчених-теоретиків та спеціалістів-практиків досить відрізняються від поглядів вітчизняних вчених. Зарубіжні дослідники звертають особливу увагу на інтегрованість спадщини в процеси соціального і економічного розвитку, на можливості її використання у якості інструментарію для трансформації суспільства (Лисицкий, 2004, с. 17-18, с. 20).

Багато європейських та більшість американських вчених є прихильниками концепції «коммодифікації» («товаризації») спадщини, тобто, її перетворення в «продукт бізнесу». Теорія «коммодифікації» культурної спадщини пояснює суть процесу перетворення фізичного культурного або історичного ресурсу в товар або продукт за допомогою теорії маркетингу і є однією з найбільш ефективних та фундаментальних основ сучасного менеджменту спадщини (культурних ресурсів).

М. Драгилевич-Шешич, Дж. Кармен, Г. Клір, В. Ліпе вважають, що спадщину можна розуміти, як товар, який проходить всі стадії виробництва від сировини до споживача. Представники даної концепції говорять, що історія сама по собі є простою фіксацією минулого різними видами носіїв, спадщина ж – це сучасний продукт, товар, що створений цілеспрямовано з фізичних історичних культурних ресурсів для задоволення певних потреб споживача під час сучасного споживання (Мазенкова, 2009, с. 25, с. 26).

Підхід до культурної спадщини як до товару передбачає оцінку її цінності. Культурну спадщину важко оцінити за допомогою категорій ринкових відносин. Не дивлячись на це, існує декілька основних методик вимірювання ринкової вартості культурної спадщини (Мазенкова, 2009, с. 53, с. 54):

– метод ймовірнісної оцінки. Він полягає у тому, що споживача запитують, скільки він хотів би заплатити, щоб зберегти нематеріальні блага, пов'язані з певним об'єктом спадщини. Ця техніка раніше широко

використовувалась в екологічних проектах, тепер почала застосовуватися у сфері культурної спадщини;

– ударне дослідження (вимірювання широкого впливання інвестицій у сферу культури);

– гедоністичні ринкові методики (вимірювання неринкових благ базується на основі вивчення потреб в інших аналогічних благах). У відповідності до гедоністичної теорії попиту, споживач готовий заплатити за товар ціну, яка відображає суму характеристик товару, тобто предметом попиту є не сам товар, а його властивості;

– референдуми, коли людей просять проголосувати за державні витрати на культурну спадщину.

Жодна з вищезазначених методик оцінки не є досконалою. Але в сукупності вони дають важливі показники для визначення матеріальної вартості культурної спадщини і можуть скоректувати рішення, в основу яких покладені суто фінансові міркування. Економісти пропонують розглядати культурну спадщину як активи. Величні собори і колекції можна вважати капіталом, який протягом тривалого часу забезпечують надання певних послуг. Гроші, що витрачаються на цей капітал, є інвестицією (кошти, що вкладаються в археологічне місцезнаходження збільшують об'єм наданих послуг). Відношення до культурної спадщини, як до культурного капіталу вводить поняття довгострокового прибутку, яку він створює. Також це відношення підкреслює той факт, що ми унаслідували і культурний капітал і саме рішення щодо його збереження, так само як і виконані нашими попередниками інвестиції. Тому, чим вища значимість об'єкту спадщини, тим вища його ринкова вартість (Мазенкова, 2009, с. 54).

Але, на нашу думку, надмірно прагматичний підхід до культурної спадщини, її розгляд лише з точки зору товарно-грошових відносин, загрожує нівелюванням її духовних, національних цінностей.

Все більшого поширення в професійних колах теоретиків та практиків менеджменту спадщини та менеджменту культурних ресурсів, як на глобальному, так і національному рівнях, отримує використання дефініцій та визначень, вироблених в практиці роботи спеціалістів ЮНЕСКО. У найбільш загальному і стислому вигляді вони містяться у дослідженні «Культура у сталому розвитку», що було виконано на замовлення Світового банку. Цей понятійний апарат сформований таким чином, щоб показати інтегрованість спадщини в процеси соціального і економічного розвитку, створити основу для його використання у якості інструментарію політики при створенні підходів та моделей трансформації суспільства. Він принципово відрізняється від понятійного апарату, що використовується в підходах багатьох інших вчених. Наприклад, російськими дослідниками культурна спадщина та пов'язані з нею поняття розглядаються як самоцінність, поза контекстом поточних соціальних, економічних та інших проблем, а також перспектив розвитку суспільства (Лисицкий, 2004, с. 20-21).

Тісно пов'язана з постмодерністичними концепціями у західній науковій рефлексії сутності спадщини концепція представників «інструменталістського» направлення. Вона виражається в тому, що її

прихильники наголошують на необхідності більш широкого застосування маркетингу культурної спадщини у сучасному західному «суспільстві розваг» та концентрують увагу на способах здійснення менеджменту культурних ресурсів (В. Ліпе, Г. Клір, Дж. Кармен). Не дивлячись на суттєві відмінності у західних концепціях культурної спадщини, переважна більшість їх авторів є прихильниками теорії «товаризації» або «комодифікації». Це стимулюється ще й тим, що сьогодні культурна спадщина привертає увагу громадськості, оскільки створює відчуття місця, відчуття відмінності, унікальності для кожного місцевого співтовариства або території. Мільйони людей щорічно їдуть в незнайомі місця. Нині в світі відбувається туристський «кругообіг». Використання культурної спадщини в якості об'єкту туризму або екскурсійної діяльності в змозі зробити вагомий внесок у розвиток галузі культури регіону, вплинути на зміст освіти або на індустрію відпочинку людей. Велика кількість країн вже давно живе за рахунок туризму, експлуатації культурної спадщини в суто меркантильних цілях (Белокрис, 2010, с. 37-38).

Розвиток туризму у регіонах України суттєво залежить від максимальної інтеграції нерухомих об'єктів культурної спадщини у туристичні процеси. Це, в свою чергу, пов'язано з охороною, збереженням та підвищенням атрактивності пам'яток історії та культури; створенням нової, або налагодженням вже існуючої, туристичної інфраструктури. З цієї точки зору цікавою є концепція регіональної мозаїчності та унікальності сполучень рекреаційно-туристичних ресурсів, сформована вченими О. О. Бейдиком (2004) та Н. В. Фоменком (2007). Ця концепція розглядає нерухомі об'єкти культурної спадщини як частину рекреаційно-туристичних ресурсів певної території, що має свої унікальні кліматичні, природні та історико-культурні особливості. Дослідження унікальності та специфіки туристично-екскурсійного ресурсу окремого регіону дає можливість науково осмислити його роль і місце у загальнодержавній рекреаційно-туристичній системі. Також, без детального аналізу та оцінки регіональних сполучень нерухомих об'єктів культурної спадщини неможливе ефективне функціонування рекреаційно-туристичної системи держави в цілому.

Дана концепція знаходить своє відображення у територіальному підході вченого Н. В. Фоменка до визначення сутності туристичних ресурсів як просторової сукупності унікальних природних, історико-культурних та сучасних об'єктів і явищ (Фоменко, 2007, с. 85).

На думку туризмознавця О. О. Бейдика, ретельна розробка альтернативних сценаріїв рекреаційного освоєння території та аналітична експертиза ресурсно-рекреаційної складової певного регіону можуть виступати важелем подальшого пошуку латентних територіальних можливостей і реалій, здатних поживити регіональне рекреаційне господарство, інтегрувати його в рекреаційно-туристську галузь держави (Бейдик, 2004, с. 30). Вчений наголошує на важливості розвитку регіональної рекреації і туризму, необхідною умовою якого є дослідження та оцінка регіональних ресурсно-рекреаційних ресурсів з урахуванням специфіки суспільно-географічного положення та ресурсних чинників.

Висновки. Доведено, що суттєвою проблемою в науковому осмисленні ролі й місця об'єктів культурної спадщини у житті суспільства є неправомірне ототожнення понять «об'єкт культурної спадщини» та «пам'ятник», яке на практиці призводить до домінування аспекту охорони спадщини і її фактичного виведення з господарської діяльності. З'ясовано, що цінність нерухомих об'єктів культурної спадщини як туристично-екскурсійного ресурсу розглядається авторами здебільшого в двох аспектах: патріотичного виховання громадян та економічного збагачення. Наголошено, що культурна спадщина, залучена в туристичну діяльність, відіграє важливу роль у вихованні та збереженні національно-культурної ідентичності людини, а також є потужним інструментом економічного розвитку.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Баллер, Э.А. (1969). *Преемственность в развитии культуры*. Москва: Наука.
- Бейдик, О.О. (2004). *Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України*. (Автореферат дисертації кандидата географічних наук). Київський національний університет імені Т. Шевченка, Київ.
- Белокрыс, М.А. (2010). *Музыкальная жизнь г. Кяхты «Песчаная Венеция» как феномен культурного наследия*. (Дисертація кандидата культурології). Восточно-Сибирский государственный университет технологий и управления, Улан-Удэ.
- Веденин, Ю.А. (1997). *Современные проблемы сохранения наследия*. В *Культурное и природное наследие в региональной политике*. Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции (с. 4-9). Ставрополь: Издательство СГУ.
- Каткова, Т.Г. (2008). *Діяльність ОВС України з питань захисту культурної спадщини: адміністративно-правові аспекти*. (Дисертація кандата юридичних наук). Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків.
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. (2015). Наказ від 16.06.2015 № 641. Взято з www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/.../konczepczija.do...
- Лисицкий, А.В. (2004). *Культурное наследие как ресурс устойчивого развития*. (Дисертація кандидата культурології). Москва.
- Мазенкова, А.А. (2009). *Культурное наследие как самоорганизующаяся система*. (Дисертація кандата философских наук). Тюмень.
- Миронова, Т.Г. (2000). *Сохранение природного и культурного наследия как императив культурной политики постиндустриального общества*. (Дисертація кандидата культурології). Москва.
- Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) від 31.05.1964 р. (1992). В *Праці Центру пам'яткознавства*. (Вип. 1, с. 52-55). Київ.
- Романова, Н.В. (2007). *Востребованность культурного наследия малых городов России: на примере города Муром Владимирской области*. (Дисертація кандидата культурології). Москва.
- Самсошко, Е.А. (2009). *Проблемно-программный подход к сохранению и использованию культурного наследия в субъектах Российской*

- Федерации*. (Дисертация кандидата географических наук). Санкт-Петербург.
- Фоменко, Н.В. (2007). *Рекреаційні ресурси та курортологія*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Riegl, A. (1996). The modern cult of monuments: its essence and its development. In N.S. Price, M.K. Tallor, & A.M. Vaccaro (Eds.), *Historical and Philosophical issues in the conservation of cultural heritage: Readings in conservation*. (pp. 69-83). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.

REFERENCES

- Baller, E.A. (1969). *Preemstvennost v razvitii kulturyi* [Continuity in the development of culture]. Moscow: Nauka [in Russian].
- Beidyk, O.O. (2004). *Metodolohiia ta metodyka analizu rekreatsiino-turystykykh resursiv Ukrainy* [Methodology and methods of analysis of recreational and tourist resources of Ukraine]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv [in Ukrainian].
- Belokryis, M.A. (2010). *Muzykalnaya zhizn g. Kyakhty "Peschanaya Venetsiya" kak fenomen kulturnogo naslediya* [The musical life of Kyakhta "Sandy Venice" as a phenomenon of cultural heritage]. (Candidate's thesis). East Siberian State University of Technology and Management, Ulan-Ude [in Russian].
- Fomenko, N.V. (2007). *Rekreatsiini resursy ta kurortolohiia* [Recreational resources and health resorts]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Katkova, T.H. (2008). *Dialnist OVS Ukrainy z pytan zakhystu kulturnoi spadshchyny: administratyvno-pravovi aspekty* [Activities of the Ukrainian Defense Forces on the Protection of the Cultural Heritage: Administrative and Legal Aspects]. (Candidate's thesis). Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv [in Ukrainian].
- Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi [Concept of national-patriotic education of children and youth]. (2015). Order from 16.06.2015 No 641. Retrieved from www.mon.gov.ua/content/Novyny/2015/.../konczepczyia.do... [in Ukrainian].
- Lisitskiy, A.V. (2004). *Kulturnoe nasledie kak resurs ustoychivogo razvitiya* [Cultural heritage as a resource for sustainable development]. (Candidate's thesis). Moscow [in Russian].
- Mazenkova, A.A. (2009). *Kulturnoe nasledie kak samoorganizuyuschayasya sistema* [Cultural heritage as a self-organizing system]. (Candidate's thesis). Tyumen [in Russian].
- Mironova, T.G. (2000). *Sokhranenie prirodnogo i kulturnogo naslediya kak imperativ kulturnoy politiki postindustrialnogo obschestva* [Preservation of natural and cultural heritage as an imperative of the cultural policy of the post-industrial society]. (Candidate's thesis). Moscow [in Russian].
- Mizhnarodna khartiia z okhorony y restavratsii nerukhomykh pam'iatok i vyznachnykh mist (Venetsianska khartiia) [International Charter for the Protection and Restoration of Landmarks and Points of Interest (Venetian Charter)] of 31.05.1964. (1992). In *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva* [Proceedings of the Center for the Study of Memory] (Issue 1, pp. 52–55). Kyiv [in Ukrainian].

- Riegl, A. (1996). The modern cult of monuments: its essence and its development. In N.S. Price, M.K. Tallor, & A.M. Vaccaro (Eds.), *Historical and Philosophical issues in the conservation of cultural heritage: Readings in conservation* (pp. 69–83). Los Angeles: The Getty Conservation Institute [in English].
- Romanova, N.V. (2007). *Vostrebovannost kulturnogo naslediya malyih gorodov Rossii: na primere goroda Muroma Vladimirskoy oblasti* [The relevance of the cultural heritage of small cities of Russia: the example of the city of Murom, Vladimir region]. (Candidate's thesis). Moscow [in Russian].
- Samsoshko, E.A. (2009). *Problemno-programmnyiy podhod k sohraneniyu i ispolzovaniyu kulturnogo naslediya v sub'ektah Rossiyskoy Federatsii* [Problem-program approach to the preservation and use of cultural heritage in the subjects of the Russian Federation]. (Candidate's thesis). St. Petersburg [in Russian].
- Vedenin, Yu.A. (1997). *Sovremennyye problemy sohraneniya naslediya* [Modern problems of heritage conservation]. In *Kulturnoe i prirodnoe nasledie v regionalnoy politike* [Cultural and natural heritage in regional politics], Abstracts of Papers Scientific and Practical Conference (pp. 4–9). Stavropol: Izdatelstvo SGU [in Russian].

УДК 338.48-6:719

Oleksandr Zarahovskyi,

PhD in Culturology,

Kyiv National University

of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

zarahovskyi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4263-7870>

CONCEPTS OF USING IMMOVABLE OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE AS A TOURIST RESOURCE

The article is devoted to the analysis of conceptual views of domestic and foreign scientists on the use of immovable objects of cultural heritage as a tourist-excursion resource. The purpose of the work is the scientific understanding of the value of immovable objects of cultural heritage as a tourist-excursion resource. It is revealed that the value of immovable objects of cultural heritage as a tourist-excursion resource is considered by scholars mainly in two aspects: patriotic education of citizens and economic enrichment. It is emphasized that cultural heritage, involved in tourism activity, plays an important role in the upbringing and preservation of national-cultural identity of a person, and also is a powerful tool for the economic development of tourist destinations. The conducted researches deepen theoretical and methodological principles of immovable objects of cultural heritage attraction in tourist activity at the present stage of sustainable development of tourism.

Keywords: concept of the use of immovable objects of cultural heritage, tourist activity, tourist and excursion resource, patriotic education, preservation of national-cultural identity.